

พฤติกรรมของคนไทยกับปัญหาขยะมูลฝอย

สุดสาคร พุกงาม*

1. บทนำ

ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมมีหลากหลายมากมายได้แก่ปัญหาเรื่องน้ำเน่าเสีย ดินเสีย อากาศเสีย ป่าไม้ถูกทำลาย สารมีพิษเพิ่มมากขึ้น ฯลฯ แต่ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมากในปัจจุบันอีกปัญหาหนึ่งก็คือปัญหาขยะมูลฝอย สำหรับปัญหาทางด้านนี้นับวันก็ยิ่งมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีสาเหตุหลักที่สำคัญ ได้แก่ ขยะมูลฝอยที่มาจากชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม เป็นต้น นั่นคือขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากแหล่ง ต่าง ๆ เหล่านั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากกิจกรรมหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นส่วนมาก เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเพื่อตอบสนองสังคมของมนุษย์เองซึ่งปัจจุบันสังคมของมนุษย์นั้นส่วนมากเป็นสังคมผู้บริโภคมากกว่าสังคมผู้ผลิต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะพฤติกรรมของสังคมอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะสังคมไทย ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมากมายเนื่องจากมีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในปริมาณมาก จึงก่อให้เกิดของเสียเกิดขึ้นและมีปริมาณขยะมูลฝอยที่เหลือตกค้างเนื่องจากการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากการเกิดปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ (quality of life) อย่างแน่นอน

2. สถานการณ์โดยทั่วไปของขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยโดยทั่วไปที่พบเห็นส่วนมากจะประกอบไปด้วยความชื้น มากที่สุดคือร้อยละ 50-75 รองลงมา ได้แก่ ไม้และกิ่งไม้ พลาสติก เศษผักผลไม้ คิดเป็น ร้อยละ 21.10 18.80 และ 12.00 ตามลำดับ (ปรีดา, 2531) นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยเศษผ้า ใบกล้วย ใบตอง ขี้เถ้า โลหะ กระดูก ซากสัตว์ ฯลฯ เป็นต้น ทั้งนี้องค์ประกอบของขยะมูลฝอยยังมีความสัมพันธ์กับแหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอยอีกด้วย ดังตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าอัตราการเกิดขยะมูลฝอยนั้น ส่วนมากมาจากชุมชนที่พักอาศัยซึ่งจะรวมทุกกิจกรรมในชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ชุมชนที่ก่อให้เกิดปริมาณขยะมูลฝอยมากที่สุดก็คือชุมชนในเขตเทศบาลรองลงมาคือ สุขาภิบาล และชุมชนนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลโดยมีอัตราการเกิดขยะมูลฝอยเท่ากับ 0.8 0.6 และ 0.4 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ตามลำดับ นอกนั้นก็จะเป็นบ้านพักอาศัย สถานพยาบาล โรงงานอุตสาหกรรม และแหล่งท่องเที่ยว อื่น ๆ เป็นต้น

---

*ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้

ตารางที่ 1. แสดงอัตราการเกิดขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดประเภทต่าง ๆ

แหล่งกำเนิด	อัตราการเกิดขยะมูลฝอย
ชุมชนที่พักอาศัย (รวมทุกกิจกรรม)	
- ชุมชนระดับเทศบาล	0.8 กก./คน/วัน
- ชุมชนระดับสุขาภิบาล	0.6 กก./คน/วัน
- ชุมชนนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล	0.4 กก./คน/วัน
บ้านพักอาศัย	0.2-0.3 กก./คน/วัน
สถานพยาบาล (มูลฝอยติดเชื้อ เช่น เลือด น้ำเหลือง ปัสสาวะ ฯลฯ)	0.24-0.46 กก./เตียง/วัน
โรงงานอุตสาหกรรม	18 กก./พื้นที่ประกอบการ 1 ไร่
แหล่งท่องเที่ยว	
- ไม่มีที่พักอาศัย (วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์	0.02-0.66 กก./คน/วัน
- มีที่พักค้างคืน (ถ้ำ น้ำตก หาดทราย เกาะ อุทยานแห่งชาติ)	0.06-0.45 กก./คน/วัน

ที่มา : จินดนา (2536)

ในกรณีของขยะมูลฝอยที่มาจากชุมชนที่พักอาศัยซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายรวมกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนในเขตเทศบาล ชุมชนสุขาภิบาล และชุมชนนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล จะมีแนวโน้มของการเกิดขยะมูลฝอยในอัตราสูง เนื่องจากว่ามีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีขยะมูลฝอยตกค้างจากการเก็บรวบรวมหรือการขนย้ายไปกำจัดในสถานที่ต่าง ๆ หรือมีวิธีการจัดการที่ไม่เหมาะสมหรือการจัดการที่ไม่ดีพอ ทำให้เกิดปัญหาตามมาเช่น ส่งกลิ่นเน่าเหม็นแล้วเกิดพาหะนำโรคต่าง ๆ เกิดความรำคาญแก่ชุมชนที่พักอาศัย ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะพบเห็นได้โดยทั่วไปตามเมืองหลักที่สำคัญของประเทศไทย ดังตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า เมืองหลักต่าง ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมา ขอนแก่น หาดใหญ่ ชลบุรี พัทยา ระยอง และสงขลา มีปริมาณขยะมูลฝอยมากเกินกว่าที่จะเก็บขยะได้หมดหรือนำไปกำจัดได้หมดเนื่องมาจากว่ามีปัญหาการเกิดขยะมูลฝอยสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปดำเนินการจัดการ นอกจากนี้อัตราการเกิดขยะมูลฝอยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมของคนไทยในลักษณะของการอุปโภคบริโภค ลักษณะการทิ้งขยะมูลฝอยตลอดจนลักษณะของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อปริมาณการเกิดขยะมูลฝอยและปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 2 แสดงสภาวะขยะมูลฝอยของเมืองหลักบางเมืองในประเทศไทย

	หน่วย	กรุงเทพฯ	เชียงใหม	นครราชสีมา	ขอนแก่น	หาดใหญ่	ชลบุรี	พัทยา	ระยอง	สงขลา
ประชากร	x 1000 คน	5,300	150	90	115	113	48	43	39	76
ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น	กก./คน/วัน	0.85	0.92	0.64	0.56	0.66	0.80	1.27	0.85	0.67
ขยะมูลฝอยที่เก็บขนได้	ตัน/วัน	3,600	96.7	53.5	36.4	67.7	37.5	51.2	30	41.1
% ที่ไม่ได้เก็บ	%	5	15	5	20	10	5	15	20	ไม่มีข้อมูล
ค่าใช้จ่าย	บาท/ตัน	450	367	504	409	349	332	316	194	291
	บาท/คน/ปี	112	86	109	47	76	95	137	54	57

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2529)

3. พฤติกรรมของคนไทย

3.1 ลักษณะนิสัยโดยทั่วไปของคนไทย

ก่อนอื่นขอกล่าวถึงลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมของคนไทย โดยรวมเพื่อที่จะใช้เป็นปัจจัยชนิดหนึ่งที่ยังบอกว่าปริมาณการเกิดขยะมูลฝอยนั้นเกิดขึ้นได้เนื่องจากพฤติกรรมของคนไทยได้อย่างไร ซึ่ง รัชนีกร (2532) ได้ศึกษาลักษณะนิสัยของคนไทยว่าส่วนมากมีลักษณะดังนี้คือ

3.1.1 ขาดความกระตือรือร้น
3.1.2 เป็นคนหยิบโหย่ง หนักไม่เอา เบาไม่สู้
3.1.3 ขาดการวางแผนเพื่ออนาคต
3.1.4 มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (ไม่มีความสม่ำเสมอ แน่นอน)
3.1.5 เป็นคนมักง่าย ขาดระเบียบวินัย
3.1.6 ชอบฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือกฎระเบียบของสังคม
3.1.7 ชอบความสะดวกสบาย ไม่ต่อสู้ดิ้นรน
3.1.8 ชอบความสนุกสนาน รื่นเริง ฟุ้งเฟ้อ
3.1.9 ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม
3.1.10 ไม่ตรงต่อเวลา มีนิสัยผลัดวันประกันพรุ่ง
3.1.11 ไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนระบบ
3.1.12 นิสัยหงุดหงิดง่าย

จากลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ส่งผลต่อปริมาณขยะมูลฝอยทั้งสิ้น เนื่องจากว่าถ้าหากประชาชนหรือคนไทยมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม เป็นคนประหยัดมัธยัสถ์ เคารพในกฎเกณฑ์หรือปฏิบัติตามกฎหมายที่วางไว้หรือแม้แต่ความเป็นระเบียบในการดำเนินชีวิตประจำวัน ก็จะช่วยในการลดปริมาณขยะมูลฝอยลงไปได้ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือความมักง่ายที่มองไม่เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่อย่างฟุ่มเฟือย ไม่มีประสิทธิภาพ ปริมาณขยะมูลฝอยก็จะออกมาสู่สิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น นั่นคือเกิดภาวะสิ่งแวดล้อม

เป็นพิษขึ้นแล้ว และถ้าหากมีการสะสมขยะมูลฝอยเพิ่มมากยิ่งขึ้น แล้วคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนต่าง ๆ จะอยู่กันได้อย่างไร

3.2 ลักษณะการทิ้งขยะมูลฝอยของคนไทย

ลักษณะการทิ้งขยะมูลฝอยของคนไทย จะเป็นผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยของคนไทยโดยตรงดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งจะเห็นว่าพฤติกรรมของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงขอสรุปลักษณะการทิ้งขยะมูลฝอยของคนไทยได้ 2 ลักษณะคือ (ผุสดี, 2534 ในเอกสารสัมมนาโครงการบัณฑิตศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, 2534)

3.2.1 ลักษณะทางสังคม

มีคำกล่าวไว้ตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้วว่า "ทำอะไรตามใจคือไทยแท้" ซึ่งคำกล่าวนี้คงจะเคยได้ยินทั่วไป แสดงให้เห็นถึงว่าคนไทยส่วนมากชอบทำอะไรตามสบายหรือทำตามใจตัวเองเป็นหลัก ขาดความเป็นระเบียบวินัยมีความมักง่ายที่ส่งผลต่อการเกิดขยะมูลฝอยมากเพราะว่า ผู้ที่ทิ้งขยะมูลฝอยก็จะทำแบบสบาย ๆ คือทิ้งไม่เป็นที่เป็นทาง นึกอยากจะทิ้งก็โยนทิ้งตามถนนหนทางต่าง ๆ รวมทั้งการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ไม่ทำตามระเบียบของสังคม เช่น การทิ้งขยะมูลฝอยลงในที่สาธารณะ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ริมถนน สนามหญ้าหรือแม้แต่สวนสาธารณะต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้ที่ทิ้งขยะมูลฝอยยังขาดความกระตือรือร้นที่จะนำขยะมูลฝอยไปทิ้งในสถานที่ที่ทิ้งขยะมูลฝอย มีการปล่อยปละละเลยจนขยะที่รวบรวมได้เกิดการเน่าเสีย หรือพัดปลิวไปที่อื่นทำให้เกิดกลิ่นเหม็น และการแพร่กระจายของขยะมูลฝอยตลอดจนเชื้อโรคต่าง ๆ อีกด้วย

3.2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจก็เป็นดัชนีชนิดหนึ่งที่ช่วยบ่งบอกว่า ลักษณะการทิ้งขยะมูลฝอยจะมีเป็นรูปแบบไหน นั่นคือในสังคมของคนไทยโดยทั่วไปจะมีสองลักษณะกล่าวคือ สังคมของผู้มีเศรษฐกิจดีหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งคือ "คนรวย" ซึ่งลักษณะมูลฝอยของผู้มีเศรษฐกิจดี ส่วนมากจะมีขยะมูลฝอยที่ออกมาในรูปขยะมูลฝอยเบา มีสารพิษมาก ยากแก่การกำจัด เช่น โฟม พลาสติก ต่าง ๆ ซึ่งขยะมูลฝอยพวกนี้ พบมากในชุมชนต่าง ๆ เช่น บ้านจัดสรร ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า ซุปเปอร์มาเก็ตต่าง ๆ เป็นต้น และลักษณะการทิ้งขยะมูลฝอยทางเศรษฐกิจอีกอย่างหนึ่งก็คือการทิ้งขยะมูลฝอยของผู้มีเศรษฐกิจไม่ดี หรือ "คนจน" ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการซื้อน้อย ขยะมูลฝอยส่วนมากเป็นพวกมีน้ำหนักมาก พวกเศษเนื้อ เศษอาหารหรือวัสดุที่เหลือจากการปรุงอาหารแล้ว กำจัดง่าย มีสารพิษน้อย พบมากในชุมชนแออัดต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ปริมาณการเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอยยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมาก ได้แก่ สภาวะเศรษฐกิจรวมของประเทศ ถ้าประชาชนในประเทศมีเศรษฐกิจดี ก็จะทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น และยังรวมถึงช่วงฤดูกาลของผลผลิตที่นำออกมาจำหน่าย ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่าเศรษฐกิจก็เป็นปัจจัยทางหนึ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนไทยและส่งผลต่อลักษณะการทิ้งขยะมูลฝอยได้อีกทางหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามยังเชื่อว่าการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยจะให้ดีขึ้นได้ต้องมาจาก

พฤติกรรมของคนไทย เช่นเดียวกัน ถ้าพฤติกรรมของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปในทางสร้างสรรค์หรือมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น ปัญหาขยะมูลฝอยก็จะสามารถแก้ไขได้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

จินตนา ทวีมา 2536. แนวทางการจัดทำแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการวางแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุ่น 2. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม.กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ

ผุสดี เยี่ยมสวัสดิ์. 2534. แหล่งขยะและพฤติกรรมของผู้ทิ้งขยะมูลฝอย ในเอกสารสัมมนาโครงการบัณฑิตศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. เรื่อง การจัดการขยะมูลฝอยในกรุงเทพมหานคร ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข. 2534 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ปรีดา แย้มเจริญวงศ์. 2531. การจัดการขยะมูลฝอย. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น. 226 น.

รัชนีกร เศรษฐโฐ. 2532. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. ไทยวัฒนาพาณิช, กรุงเทพฯ

สำนักงาคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. 2529. การสัมมนาวิชาการ เรื่อง การวางแผนการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกับองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น, กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. 2529. การสัมมนาวิชาการเรื่องการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยร่วมกับองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ.